

**ПРИКАЗ НА КНИГАТА НА ЈОЗЕФ ОБРЕМБСКИ *STUDIA
ETNOSOCIOLOGICZNE: MACEDONIA 1, MACEDONIA 2***

Танас Вражиновски

Независен истражувач

Датум на прием: 13.2.2024 година

Кон крајот на 2022 година во Варшава беше објавена едицијата, односно македонската оставина на Јозеф Обрембски од времето на неговите теренски истражувања во Македонија, во областа Порече, во годините 1932 – 1933 во два тома: *Македонија 1 – Етносоциолошки студии* и *Етносоциолошки студии – Македонија 2*. Научната редакција на ова извонредно издание ја сочинуваат: Ана Енгелкинг, Јоана Ренкас и Илија Упалевски. Сепак, главен носител на проектот е проф. Ана Енгелкинг. При нејзината подготовка, членовите на Редакцијата покажаа високо ниво на: знаење, умевање, посветеност, трудољубивост и трпеливост, имајќи ја предвид читливоста на ракописот на Ј. Обрембски, а тоа значи – колку е тежок тој за читање. Покровител на оваа едиција е Комитетот на етнолошките науки на Полската академија на науките, а во нејзината обработка и за печатење, покрај неколку полски институции, меѓу кои Институтот за славистика при Полската академија на науките, се јавува и Фондацијата на Трифун Костовски при Македонската академија на науките и уметностите во Скопје.

Оваа двотомна едиција претставува една од најсериозните странски научни публикации посветени на Македонија и на Македонците. Таа е подготвена на сериозно научно ниво, со современ методолошки и критички пристап. Полската наука, а и пошироко – словенската, добила прекрасен материјал посветен на народниот живот на Македонците. Во неа се открива народната култура на нашиот народ од првата половина на дваесеттиот век, а во многу сегменти – зачувана и во нашата современост.

Како што е познато, Ј. Обрембски, во годините 1932 – 1933, водел теренски истражувања во Македонија, во областа Порече. Тука тој собрал богат и уникатен теренски материјал и врз основа на него, уште пред Втората светска војна, објавил неколку научни студии, а најголемиот дел кој бил во ракопис, е објавен во овие два тома по деведесетина години. Теренските материјали на Ј. Обрембски и неговите трудови се пишувани на: македонски, полски и англиски јазик и најмногу потекнуваат од годините 1933 – 1944. Сепак, може да се претпостави дека за почетен датум би можело да ја прифатиме 1932

година. Двотомното издание го содржи целосното творештво на Ј. Обрембски.

На самиот почеток сакаме да нагласиме дека во овој напис нема да се задржиме на елаборирање на содржината на оваа прекрасна едиција бидејќи претходно, кај нас, Танас Бражиновски, со своите соработници Владимир Караџоски и Соња Јовановска, го објави делото на Ј. Обрембски, во три книги: *Фолклорни и етнографски материјали од Порече* (2001), *Македонски етносоциолошки студии* (во два тома, 2001 и 2002). Исто така, објавен е и албум „Порече 1932 – 1933“ (2003), како и монографското издание *Јозеф Обрембски, Значаен истражувач на народната култура на Македонија* (2006). Сите овие изданија се на Институтот за старословенска култура од Прилеп и издавачката куќа „Матица македонска“ од Скопје.

Првиот том на оваа прекрасна едиција го носи насловот *Гауриите на Македонија. Опис на маѓијата и религијата на овчариите од Порече на нивното колективно живеење на нивното село*. Овој наслов кај македонскиот читател предизвикува извесно недоразбирање. Се поставува прашањето: Кои се тие гаури на Македонија? Да се потсетиме „гаур“ е турски збор и значи ‘неверник, кривоверец, немуслиман, еретик’, а што е најважно тоа е погрдно име со кое, Турците, ги нарекувале христијаните. Инаку, во самиот текст, Ј. Обрембски не го употребува ова име, па затоа сметам дека требало да даде објаснување од кои причини го употребил тој назив. Во фусногата број 17 стои објаснување од страна на научната редакција на зборот „каури“, кој се идентификува со зборот „гаур“. Сепак, во секојдневната комуникација меѓу Македонците, овој збор носи негативна конотација.

Во првиот том, Ана Енгелкинг, во студијата под наслов *Македонија на Јозеф Обрембски*, со сериозен научен и прегледен пристап ги претставува Македонија и Македонците од времето на Јозеф Обрембски, односно како тој ја доживува нашата татковина и нејзиниот народ. Таа покажува големо познавање на истражувачката и на научната дејност на Ј. Обрембски. Посебно се задржува на неговиот лик и на неговиот интерес кон проучување на народната култура на некои народи на Балканот, во таа смисла и на македонскиот. Веројатно од тоа време потекнува и неговиот интерес кон нашата татковина. Како резултат на тие истражувања, тој, во 1930 година, магистрирал и се здобил со звањето магистер по словенска филологија. Во 1932 година пристигнал во Порече, конкретно во Горно Порече. Во продолжение, авторката го следи текот на неговите теренски истражувања, односно контактите со своите информатори и со населението од повеќе села. Посебно внимание му посветила на неговите контакти со блиски луѓе. Тука е кореспонденцијата со Бронислав Малиновски и со Казимиер

Мошињски, познати полски истражувачи на народната култура, со кои соработувал тој. Ги известувал за своите истражувања во Порече и за текот на истражувањата. Таа дава значајни податоци за активностите на Ј. Обрембски по враќањето од Македонија и за плановите во врска со издавањето на неговите трудови. По оваа обемна и уверлива студија на Ана Енгелкинг следуваат научните трудови на Ј. Обрембски, подготвени врз основа на теренските материјали, и тоа: „Ѓаурите на Македонија. Опис на магијата и религијата на овчарите од Порече на тлото на заедничкиот живот во нивните села“. По овој општ наслов следуваат поднасловите: „Вовед“, „Општествената и семејната организација на поречкото село“, „Религијата на македонските ѓаури“. Веднаш по овој поднаслов следува написот „Паганското православие“. Во продолжение следува: „Борба за опстанок. [Магијата и стопанството во годишниот циклус]“, „Борба за живот [Здравјето, болеста и смртта во системот на магијата и религијата]“.

Во вториот том се поместени студиите што се однесуваат на магионичарството на македонското Порече, со поднасловите: [„Порече – терен за етнологот“], [„Магионичарството на Македонското Порече. Конспект“], „Деструктивната атмосфера на селото. Демократизам. Теренска анализа на македонските магии“, [„Хазард на бракот, љубовта и магијата“], [„Борбата со магиите“]. [„Вражење и сонување“]. Следува поглавјето: „Митот и стварноста кај Јужните Словени“, со поднасловите: „План“, „Машките мајки. Митот за мажот во леунство“, „Остатоци на варварство или народен журнализам. Митот за продадената жена“, „Матрилокалниот брак или фикција во историјата. Митот за населувањето“, „Кривоверска љубов, или секс и репресија. Митот за кривоверство“, „Остаток на обичајот и конфликт и задушување. Митот за убивање на старци“, „Дамнешни јунаци или историја и фикција. Јуначкиот мит“. Следува поглавјето: [„Распрснати епски и лирски текстови. Теренски записи“]. Прегледот на студиите на Ј. Обрембски завршува со поглавјето „Општествената структура и ритуалот во македонското село“. Во продолжение следува: Библиографија, Индекс на личности, Индекс на географски називи и забелешка на уредничката Ана Енгелкинг.

Полското издание, во споредба со македонското, е покомплетно, содржи повеќе материјали, научни анализи и коментари, како и богата научна и критичка апаратура. Со еден збор – издание на високо научно ниво. Во врска со тоа, авторката Ана Енгелкинг, на неколку места, забележува дека македонските изданија се без „научна редакција и без критички апарат“. Тоа е точно. Во случајов, сакаме да објасниме на што се должи таквата ситуација. Македонската наука, до излегувањето на трудовите на Ј. Обрембски на македонски јазик, ништо не знаеше за неговиот лик и за теренските истражувања во Македонија и за

неговите објавени трудови. Немавме никаква научна литература. Не знаевме дури во кој регион на Македонија се наоѓа селото Волче, каде што најмногу престојувал тој. За него знаеја само жителите на Горно Порече. Знаеше и академик Божидар Видоески, кој потекнува(л) токму од овој дел на Порече, односно од селото Звечан. Тој покажа извесен интерес за објавување на материјалите на Ј. Обрембски, но остана само на тоа. Знаеше и академик Зузана Тополињска. Веројатно знаеше и академик Блаже Конески, но за жал тие ништо не презеле за да бидат објавени неговите материјали иако имаше такви обиди од страна на неговата сопруга. Таа, на два пати, доаѓаше во Македонија со намера да се објави македонската оставина на мажот ѝ, преку МАНУ. Нејзините настојувања не наидоа на разбирање кај споменатите лица од нашата највисока научна институција. Причините не ни се познати.

Нашата наука за прв пат, со многу задоцнување, доби толку богат материјал посветен на народната култура од странски истржувач и тоа на чиста македонска основа. За нашата наука и за пошироката јавност беше важно што поскоро да се запознае со овој значаен истражувач и со неговите теренски материјали и трудови, со што би се пополнила една чувствителна празнина во нашите етнолошки и социолошки истражувања, а подоцна да се планира да се пристапи кон научно претставување и анализа. И, така се случи. Како што посочивме погоре, ги објавивме неговите теренски материјали и студии од кои подоцна произлегоа повеќе научни прилози од наши фолклористи, етнологи и социолози. Исто така, беа организирани и два симпозиуми посветени на неговото дело, од страна на Институтот за старословенска култура во Прилеп.

На крајот сакаме да истакнеме дека, Ј. Обрембски не се занимавал со прашања од етничка и од јазична природа на Македонците, но во неговите трудови, попатно, ја засегнува оваа проблематика. Самата употреба на поимот Македонец, Македонци носи предзнак од етничка природа. Исто така, тој пишува и за македонски јазик иако, во тоа време, тој сè уште не бил кодифициран, но сепак носи етничка природа. Ке посочам еден пример. Пишувајќи за народот од Порече ќе напише: „Тој е еден од племенско-територијалниот дел на македонскиот народ, во блиско сродство со српскиот народ, црногорскиот и хрватскиот, а исто така со западните делови на бугарскиот, тој му припаѓа на јужнословенската јазична група, а со самото тоа на големото европско семејство и заедно со своите најблиски побратими дава еден од различните варијанти на традиционалната култура на Источна Европа“ (Obrežski T1: 47). Оваа мисла на Ј. Обрембски потекнува од пред деведесетина години и е актуелна до денешен ден.